פו א מיי׳ פ״ח מהלי מנה

אף כאן בפרוסה דבר אחר מה דרכו של

עני הוא מסיק ואשתו אופה יאף כאן נמי

הוא מסיק ואשתו אופה: אע"פ שאין חרוסת

מצוה: ואי לא מצוה משום מאי מייתי לה

א"ר אמי משום קפא אמר רב אסי קפא דחסא

חמא קפא דחמא כרתי [קפא דכרתי חמימי]

קפא דכולהו חמימי אדהכי והכי נימא הכי

קפא קפא דכירנא לך ולשב בנתיך ולתמני

כלתר: רבי אלעזר בר' צדוק אומר מצוה

וכו': מאי מצוה רבי לוי אומר יזכר לתפוח

ור' יוחנן אומר זכר למים אמר אביי החלכך

צריך לקהוייה וצריך לסמוכיה לקהוייה זכר

לתפוח וצריך לסמוכיה זכר לטים תניא

כוותיה דרבי יוחגן תבלין זכר לתבן חרוסת

זכר למים אמר רבי אלעזר בר' צדוק כך היו

אומרים תגרי יחרך שבירושלים בואו ומלו לכם תבלין למצוח: מתני ימזגו לו כום

שני וכאן הבן שואל אביו ואם אין דעת בבן

אביו מלמדו מה נשתנה הלילה הזה מכל

הלילות שבכל הלילות אנו אוכלין חמץ

ומצה הלילה הזה כולו מצה שבכל הלילות

אנו אוכלין שאר ירקות הלילה הזה מרור

שבכל הלילות אנו אוכלין בשר צלי שלוק

ומבושל יהלילה הזה כולו צלי שבכל

הלילות (אין) אנו (חייבים לטבל אפילו)

פעם אחת הלילה הזה שתי פעמים ולפי

דעתו של בן אביו מלמדו מתחיל בגנות

ומסיים בשבח ודורש ימארמי אובד אבי

עד שיגמור כל הפרשה כולה: **גכו'** ת"ר

יחכם בנו שואלו ואם אינו חכם אשתו

שואלתו ואם לאו הוא שואל לעצמו ואפילו

שני תלמידי חכמים שיודעין בהלכות הפסח

שואלין זה לזה: מה נשתנה הלילה הזה

מכל הלילות שבכל הלילות אנו מטבילין

פעם אחת הלילה הזה שתי פעמים: מתקיף

לה רבא אטו כל יומא לא סגיא דלא מטבלא

חדא זימנא אלא אמר רבא הכי קתני

שבכל הלילות אין אנו חייבין לטבל אפילו

פעם אחת הלילה הזה שתי פעמים מתקיף

לה רב ספרא חיובא לדרדקי אלא אמר רב

םפרא הכי קתני אין אנו מטבילין אפילו פעם אחת הלילה הזה שתי פעמים: מתחיל

בגנות ומסיים בשבח: מאי בגנות רב אמר

מתחלה עובדי עבודת גלולים היו אבותינו

[ושמואל] אמר עבדים היינו אמר ליה רב

נחמן לדרו עבדיה עבדא דמפיק ליה

מריה לחירות ויהיב ליה כספא ודהבא

מאי בעי למימר ליה אמר ליה בעי לאודויי

ולשבוחי א"ל או פטרתן מלומר מה נשתנה

יפתח ואמר עבדים היינו: כזתני' רבן גמליאל היה אומר ייכל ישלא אמר

שלשה

א) וגירסת הערוך הרך], ב) [לעיל ע.], ג) [מטבילין ועי" מוי"ט ובמשנה שבמשניות וכן בפיסקא בגמ' דבסמוך], ד) [נ"ח מי], ד) [ל"ל וחרוסת], ו) ובברכות שם ובשבת קיו: אינתא רבי אבאן, ז) [וע"ע מוספות עירובין לח: ד"ה ואין ותוספות בילה ב: ד"ה וסי"], ת) [שייך לע"ב], ט) [ג"ו שס],

תורה אור השלם ו. וְעָנִיתְ וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךְ אֲרַמִּי אֹבֵד אָבִי וירד מצרימה ויגר שם גָרול עצום וְרָב: דברים כו ה

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] גמ' אמר ליה פטרתן מלומר מה נשתנה. נ"ב עיין לעיל דף קטו ע"ב בתוספות ד"ה כדי שיכיר וכו' ובפר"ח סי' תע"ג ס"ק ז' ודו"ק:

מוסף רש"י

זכר לתפוח. י"א זכר לתפוח כשהיו נושאין הטיט על לוארם היה תופח לוארם ונעשה מוגלא (האורה ח"א סי' פז). **שבכל הלילות. של שאר** ימים טובים ושבתות, אגו אוכלים חמץ ומצה. לא סגי דלא אכלינן או חמץ או מלה דכתיב בהו עונג והיא הסעודה (מחזור ויטרי עמ' 292). כולו צלי. ואפילו הסגיגה (לעיל ע.).

מוסף תוספות

א. והיינו ברכת המוציא שמברך העני כל ימות המוציא על הפרוסה. תוס׳ הלח"ש. ב. [ד]במאי דפליגי בכל ימות השנה בפרוסת המוציא מודים בפסח דבצעינן אפרוסה. מוס' רי"ד מהדורא מליתאה. ג. ולא היה נוגע כלל בשלימה דאינה אלא הרא"ש ברכות לט:

אף כאן בפרוסה. לברך על אכילת מנה. ושתי שלימות מייתי משום ברכת המוליא דלא גרע משאר ימים טובים שלריך לבלוע על שתי

> ארס: קפא דחסא חמא. מי שאכל חזרת וחלה בשביל הקפא יאכל לנון וירפה: קפה דחמה כרתי. מי שהכל לנון וקשה לו יאכל כרתי: המימי. ישתה מים חמין: קפא דכולהו המימי. ארם של כל ירקות חמין רפוחה להן: זכר לתפות. שהיו יולדות בניהן שם בלא עלב שלא יכירו בהן מלריים דכתיב תחת התפוח עוררתיך (שיר ח): לסמוריה. להטיל ולכתוש בו הרבה כדי שיהיה עב ולריך לקהוייה להטיל בו תפוחים ויין ומילתה דחית בו קיוהה: לריך לקהוייה. זכר לתפוח ולריך לסמוכיה זכר לטיט: הבלין. ירקות שמטילין בחרוסת זכר לתבן וחרוסת שכותשים בו הדק זכר לטיט: סגרי חרך. חנוונים היושבים אצל חלונותיהם ומוכרין כמו מליך מן החרכים (שם ב): בותנר' וכאן הבן שואל אביו. כאן במזיגת כום שני הבן שואל את אביו מה נשתנה עכשיו שמחגין כום שני קודם אכילה:

נמ' רשב"ם

אף כאן בפרוסה. לברך על אכילת מנה. ושתי שלימות מייתינן משום המוליא דלא גרע משאר ימים טובים שלריך לבלוע על שתי ככרות ובולע מאחת מהשלימות: דרכו של עני הוא מסיק ואשתו אופה. ונותנו מיד לתנור כשנגמר היסקו שירא שמא ילטנן התנור קודם שיזדמן עוסקין שניהם זה בהיסק התנור וזו בעיסה אף כאן הוא מסיק ואשתו אופה כדי שלח תחמיץ: משום קפח. שרף החזרת קשה הוא והרי הוא כארם: קפת דחסת. מי שחכל חזרת וחלה בשביל הקפא יאכל לנון וירפא: קפח דחמה כרתי. מי שחכל לנון וקשה לו יאכל כרתי כרישים: חמימי. ישתה מים חמין: קפח דכולהו חמימי. ארם של כל הירקות מים חמין רפואה להם: זכר לתפוח. במסכת סוטה (דף יה:) שהיו יולדות שם בניהם בלא עלב שלא יכירו בהן מלריים דכתיב תחת התפוח עוררתיך (שיר ח): לסמוכיה. לכתוש בו ירקות הרבה כדי שיהא עבה: ולריך לקהוייה. להטיל בו תפוחין דאית ביה קיוהא זכר לתפוח ולריך לסמוכיה זכר לטיט: תבלין. בשמים שמטילין בחרוסת לתבן וחרסף שכותשין בו הדק זכר זכר לטיט: סגרי חרך. כמו מליך מן החרכים (שם ב). חנוונים היושבים אלל חנויותיהן ומוכרין: בותני' וכאן הבן שוחל חם חביו. כחן במזיגת כום שני הבן שואל את אביו אם הוא חכם מה נשתנה עכשיו שמוזגין כוס שני קודם אכילה. ורבינו קבל מרבו ר' יעקב בן יקר וכן הבן שואל כמו כן בנות ללפחד (במדבר כו)

בה דרבו של עני בפרוםה. נראה דגם המוליא לריך לברך על הפרוסה א וכן משמע בפ׳ כילד מברכין (ברכות דף לט:) דקאמר ככרות שלימות ובוצע מאחת מהשלימות: אף כאן הוא מסיק ואשסו הכל מודים לענין פסח שמניח פרוסה בתוך השלימות ובוצע פי׳ אפילו אופה. כדי שלא תחמיץ: משום קפא. שרף החזרת קשה ויש בו למ"ד מברך על השלימה ופוטר את הפתיחין מודה לענין פסח דאינו

מברך על השלימה אלא על הפרוסה משום מה דרכו של עני כו' ומניחה בתוך השלימה כדי שיהא נראה שבלע על השלימה ומשמע דלענין המוליא קמיירי בקלמר בתר הכי י א״ר חייא בר אבא בשבת חייב לבצוע על שני ככרות שנאמר לקטו לחם משנה ועיקר מילתיה דר' חייא בר אבא בפרק כל כתבי (שבת ד' קיז:) אלא להכי מייתי התם אחר פסח לומר שלריך שם מנה שלישית משום לחם משנה וחייב לבצוע על שתי ככרות ביו בשבת בין בי"ט דאי לאו הכי למה הביא שם מילתיה דר׳ חייא וכן פסק רב אלפס דלריך לבלוע על שתי ככרות ביום טוב והטעם לפי שהיה לחם משנה יורד בערבי ימים טובים וקשה שאנו מתפללים באתה קדשת וברכתו מכל הימים וקדשתו מכל הזמנים ואמר (במכילתא פרש׳ בשלח) במן ברכו במן קדשו משמע בי"ט היה מן יורד יוכן היה נוהג ה"ר מנחם מיוני וה"ר יום טוב שהיו מברכין הכל על הפרוסה אך ר"י היה מברך המוליא על השלימה והדר על אכילת מצה על הפרוסה ובולע משתיהן יחד וכן עמא דבר ולכך עושין על השלישית כריכה כדי

לקיים מצוה בשלשתן: צריך לסמוכיה וצריך לקהוייה. ובירושלמי אמר אית דעבדי

חרוסת זכר לטיט: הלילה הוה מרור. סא דנא אמר כולו מרור משום דאכלינן שאר ירקות בטיבול ראשון: בולו צלי. רב חסדה מוקי לה באלו דברים (לעיל דף ע.) כבן תיתא דאמר חגיגה הבאה עם הפסח אינה נאכלת אלא ללי ואע"ג דקאמר

ליתיה דרך הגמרא כן: י ואמרתם זכח פסח הוא. פי׳ באמירה שלריך לומר פסח זה שאנו אוכלין ואיתקש מלה ומרור לפסח ול"ל נמי מלה זו מרו" זה: שלפיבך אנחנו כו'. י"א שבע הודאות ולא יותר כנגד ז' רקיעים:

זכר לדם ומשום הכי קרי ליה טיבולו במשקה וכן עמא דבר לסמוכי ובשעת אכילה מקלשין אותו ביין וחומץ ובתשובת הגאונים מפרש לעשות חרוסת בפירות שנדמה לכנסת ישראל נשיר השירים (ח) תחת התפוח עוררתיך כפלח הרמון התאנה חנטה אמרתי אעלה בתמר אגוו אל גנת אגח ושקדים על שם ששקד הקב"ה על הקץ: תגרי חרך שבירושלים. משמע דהלכה כר׳ אלעזר בר׳ לדוק וגם בספרים כתב ר' יוסי ונימוקו עמו וכן עשה ה"ר יוסף בסדרו

התם ואמר רב חסדא ובפרקין

ומוממ

כלומר דין הוא שיהא שואל במזיגת כוס שני מה נשתנה: **מטבילין פעם אחת.** טיבול ירקות בחוך הסעודה ובגמרא פריך לה: **שחי פעמים.** טיבול ראשון דשאר ירקות וטיבול שני דמרור: הלילה הזה כולו ללי. בזמן שבית המקדש קיים היה שואל כן: ולפי דעתו של בן אביו מלמדו. אם מבין הרבה יפרש הכל: מתחיל בגנות. מפרש בגמרא: גבו׳ אטו כל יומי לא סגיא דלא מטבלינן. דקתני שבכל הלילות (אין) אנו מטבילין פעם אחת. אבל אשבכל הלילות אנו אוכלין שאר ירקות ליכא למיפרך הכי דהתם ה״ק בכל הלילות אין אנו מחזרין אחר מרור: **חיובא לדרדקי**. בתמיה. הא משום הכירא דתינוקות כדי שישאלו קעבדינן: אלא אמר רב ספרא כו'. מהכא שמעינן דהכי אית לן למימר שבכל הלילות אין אנו מטבילין [אפילו] פעם אחת והאומר אין אנו חייבין לטבל שיבוש הוא בידו: פחח **ואמר.** לאחר שאילת הבן התחיל לומר עבדים היינו וגומר הגדה בשבח והודאה כלומר כן עשה לנו הקב״ה שהיינו עבדים והוציאנו משם:

הל' ו סמג עשין מא טוש"ע א"ח סי' תעה כעיף א וסי׳ תעג סעי׳ ו: בה ב טוש"ע א"ח סי"

פש ג ד מיי פ״ז מהלי מלה הלי יא סמג מעג סעיף ה בהג"ה: ב הו מיי׳ פ״ו ופ״ח מנה ממג שם טוש"ע שם ק"ו: בא ז שם סעי׳ ז בהג״ה: צב ח מיי׳ פ״ו שם הלי ה ופ״ח הל׳ ד:

רבינו חננאל של עני הוא מסיק ואשתו . אופה וכו'. אע"פ שאין ליה משום קפא כדפירשנו למעלה. ר' אלטזר בר׳ מצוה, והביא ראיה לדבריו שכד היו תגרי ירושלם אומרים קחו לכם תבלין . למצוה. מכלל שחרוסת מצוה. מאי מצוה. ר' לוי תחת התפוח עוררתיך וגו׳. ר' יוחנן אומר זכר לטיט. אמר אביי הלכך צריך (לקיוהא) [לקהויה] זכר לתפוח וצריך לסמוכיה זכר לטיט. תגרי חרך . שבירושלים היו אומריז בואו וקחו לכם תבלין למצוה, כגון קנמון וכיוצא בו זכר לתבז שבטיט. מתני' מזגו לו כוס שני

אם היה הבו חכם הבו י שואל אח אריו ואח לאו תלמידי חכמים הבקיאין בהלכות הפסח שואלין בהלכות הפסוז שואלין זה את זה מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות. ואסיקנא אמר רבא שבכל הלילות אין אנו מטבלין אפילו פעם אחת הלילה אז היה שתי פעמים. מתחיל בגנות מאי היא, רבא אמר מתחלה עובדי כוכבים היו אבותינו. רב יוסף היו אבותינו. והאידנא עבדינן כתרוייהו.